2.2. Namaz Türleri

Hanefi Mezhebi dışındaki mezheplere göre namaz, genel olarak farz ve nafile şeklinde iki gruptur. Hanefiler'e göre ise namazlar; farz, vacip ve nafile olmak üzere üç gruptur.

Farz Namazlar: Farz olan namazlar, farz-ı ayın ve farz-ı kifaye olmak üzere iki çeşittir. Farz-ı ayın olan namazlar yükümlülük çağındaki her Müslümana farz olup, her biri ayrı ayrı bunu yerine getirmekle mükelleftir. Farz-ı ayın olan namazlar şunlardır: Her gün beş vakit namaz ve her hafta cuma günleri kılınan cuma namazı. Günlük farz namazlar sabah namazı 2 rekât, öğle namazı 4 rekât, ikindi namazı 4 rekât, akşam namazı 3 rekât ve yatsı namazı 4 rekât olmak üzere toplam 17 (on yedi) rekâttır. Cuma namazı, cuma günü öğle namazının vaktinde cemaatle kılınan ve farz olan kısmı 2 rekât olan bir namazdır. Cuma namazı kılınınca ayrıca öğle namazı kılınmaz.

Farz-ı kifaye olan namaz ise cenaze namazından ibarettir. Bu namazı bir kısım Müslümanlar kılınca öteki Müslümanlar cenaze namazı kılmadıkları için sorumlu tutulmazlar. Sevap ve fazileti ise namazı kılanlar elde etmiş olurlar.

Cuma Namazı: Cuma, Müslümanların haftalık bayram günüdür. Bu günde Müslümanlar cami ve mescitlerde toplanır, okunan hutbeleri dinler ve bilgilerini artırırlar. Hep birlikte cuma namazını kılar, namazdan sonra birbirlerinin hâl ve hatırlarını sorar, tekrar günlük işlerine dönerler. Cuma gününün ve cuma namazının fazileti hakkında pek çok hadis nakledilmiştir. Cuma günü beden temizliği yapmak, gusül almak, güzel ve temiz elbiseler giymek, başka şeylerle uğraşmayıp camiye erken gitmek, tahiyyetü'l-mescid olmak üzere iki rekât namaz kılmak, Kehf suresini okumak veya dinlemek müstehaptır.

Şartlarını taşıyan kimseler için cuma namazı farz-ı ayındır ve iki rekâttır. Bu namazın farz oluşu Kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Şu ayet cuma namazının farz oluşunun delilidir. **"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Bilesiniz ki bu sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınınca yeryüzüne dağılın, Allah'ın lût-**

fundan isteyin, Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz."[17] Peygamber Efendimiz de cuma namazının farz olduğunu bildirmiştir. Cuma namazının diğer namazlardaki şartlardan başka kendisine ait bazı özel şartları vardır.

BUNU BİLİYOR MUYDUNUZ ?

Peygamberimiz hicret esnasında Medine yakınlarında Sâlim b. Avf yurdunda "Rânûnâ" vadisindeki "Benî Sâlim namazgâhı"nda ilk cuma namazını kıldırmıştır.

Cuma Namazının Farz Oluşunun (Vücup) Şartları

Hz. Peygamber, *"Cuma namazına gitmek buluğa ermiş olan herkese farzdır."*[18] buyurmuştur. Bu nedenle cuma namazının bir kimseye farz olması için, Müslüman, akıllı ve baliğ olmasına ilave olarak şu şartları da taşıması gerekir:

1. Erkek olmak: Cuma namazı kadınlara farz değildir. Kadınlar cuma namazını kılarlarsa sahih olur ve o günün öğle namazını kılmazlar.

2. Mukim olmak: Cuma namazı, cuma namazı kılınan yerde ikamet eden kimselere farzdır. Dinen yolcu (seferî) sayılan kimseye cuma namazı farz değildir. Ancak yolcu bu namazı kılarsa sahih olur, artık öğle namazını kılmaz.

3. Sağlıklı olmak: Hasta olup cuma namazına çıktığı takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimseye cuma namazı farz değildir. Yürümekten aciz bulunan yaşlı kimse ile hasta bakıcı da böyledir.

4. Mazereti olmamak: Dinen geçerli bir mazereti olanlara veya cumaya gittiği takdirde, mal, can ve namusunun zayi olacağından endişe eden kimselere cuma namazı farz değildir. Mahkum olmak, can, namus ve mal güvenliği için nöbet tutmak, düşman korkusu, şiddetli soğuk veya sıcak hava şartları, şiddetli yağmur, çok çamur ve benzeri durumlar, cuma namazına gitmemeyi mubah kılan engellerden bazılarıdır.

Cuma Namazının Sahih Olmasının Şartları

Kılınan cuma namazının sahih ve muteber olması ve öğle namazının yerini tutabilmesi için aranan şartlar da şunlardır:

1. Devlet başkanının kıldırması: Cuma namazını, devlet başkanı veya görevlendirdiği kişi kıldırmalıdır.

---

17 Cuma suresi, 9-10. ayetler.
18 Nesai, Cuma, 2.

2. Genel izin: Cuma namazı, yöneticiler tarafından namaz kılınmasına izin verilen, halka açık camilerde kılınır.

3. Vakit: Cuma namazı öğle namazı vaktinde kılınmalıdır.

4. Cemaat: Cuma namazı için Ebu Hanife'ye göre en az imam dışında üç, Ebu Yusuf'a göre imam dışında iki, İmam Şâfiî'ye göre de kırk kişilik bir cemaat olmalıdır.

5. Hutbe: Cuma namazından önce hutbe okunması şarttır.Cemaatin acil işleri olduğu düşünülerek hutbe kısa tutulmalıdır. Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Kişinin namazının uzun, hutbesinin kısa olması dini iyi anladığının işaretidir; namazı uzatın, hutbeyi ise kısa tutun, kuşkusuz bazı sözler vardır ki bir sihir gibi kalpleri büyüler."*[19] Sahabe, Peygamberimiz'in namaz ve hutbesinin orta hâlli olduğunu rivayet etmişlerdir.

6. Şehir: Cuma namazı şehir ve civarında kılınmalıdır. Şâfiîlere göre cuma namazı, halkın devamlı oturduğu köy ve şehirlerde kılınmalıdır. [20]

Tartışalım

Cuma vakti alışverişin dinen yasaklanmasının nedeni neler olabilir arkadaşlarınızla tartışınız.

Cuma Namazının Kılınışı: Cuma namazı öğle vaktinde ve cemaatle kılınır. Dış ezandan sonra cuma namazının dört rekâtlık ilk sünneti, öğle namazının sünneti gibi kılınır. Hatip (İmam) minbere hutbe okumak üzere çıkıyorsa ilk sünnete başlanmaz. Önceden başlanmış ise tamamlanır. Hatip minbere çıkmaya başlayınca müezzin iç ezan okur, hatip ezanı minberde oturarak dinler. Ezan bittikten sonra hutbesini ayakta cemaate dönerek sunar. Hatip hutbesini sunarken cemaat bir işle meşgul olmaz, sessiz olur, dikkatle hutbeyi dinler. Hatip hutbeyi bitirdikten sonra müezzin kâmet getirir. Bu esnada hatip minberden inerek mihraba geçer, iki rekât cuma namazını kıldırır. Cuma namazının farzı kılındıktan sonra Cuma namazının dört rekâtlık son sünneti, öğle namazının ilk sünneti gibi kılınır. Böylece namaz tamamlanır.

Kur'an-ı Kerim'de, cuma namazı için ezan okunduğu zaman alışveriş gibi kişiyi ibadetten alıkoyan işlerin yasaklandığı bildirilmiştir. Yasak, namaz bitinceye kadar devam eder. Yasak yalnız cuma namazını kılmakla yükümlü kişilerle ilgilidir. Yasağa rağmen yapılan alışveriş mekruh olmakla birlikte geçerlidir. Ancak bu tam anlamıyla helal bir kazanç sayılmaz.

Ülkemizde bazı bölgelerde yıllardan beri cuma namazından sonra "zuhr-i âhir" adıyla dört rekâtlik bir namaz kılınmaktadır. Son öğle namazı anlamına gelen bu namaz, cumanın şartlarıyla ilgili ihtilaflardan ve bir hassasiyetten kaynaklanmıştır.

Vacip Namazlar

Vacip namazlar, li-aynihî vacip (vacip oluşu kulun fiiline bağlı olmayan) ve li-gayrihî vacip (vacip oluşu kulun fiiline bağlı olan vacip) olmak üzere ikiye ayrılır. Li-aynihî vacip namazlar yatsı namazından sonra kılınan üç rekâtlık vitir namazı ile ramazan ve kurban bayramı namaz-

19 Müslim, Cuma, 47.
20 Diyanet İşleri Başkanlığı, İlmihal, C. 1, s. 296.

larıdır. Tilavet secdesi de her ne kadar namaz olmayıp bir secdeden ibaret olsa da bu grupta sayılmaktadır. Ayrıca Hanefiler'e göre vacip olan küsuf namazı da (Güneş tutulduğunda kılınan namaz) bu gruptadır. Li-gayrihî vacip namazlar ise nezir (adak) namazı, sehiv secdesi ve başlandıktan sonra bozulan (ifsat edilen) nafile namazlardır.

Nafile Namazlar

Farz veya vacip olan namazların dışındaki namazlara nafile namazlar denir. Nafile namaz, bir vakti bulunan sünnetler (müekked sünnet ve gayri müekked sünnet) ve vakte bağlı olmayan tatavvu namazı olmak üzere iki kısımdır. Bunlardan birincisine, sünen-i revatib, ikincisine de regaib denilmiştir. Revatib, belli bir düzen ve tertip içinde, beş vakit farz namazlarla birlikte ve belli bir devamlılık içinde kılınan namazlardır. Hz. Peygamber'in sünnetine uyularak vakit namazlarından önce veya sonra kılınan namazlardır. Bu namazlar da kendi içinde Peygamberimiz'in devam edip etmemesine göre sünnet-i müekkede, sünnet-i gayr-i müekkede olarak ikiye ayrılır. Teravih namazı sünnet-i müekkede'dir.

Revatib sünnetler dışındaki nafile namazlar ise regaib adını alır. Bunlar, Hz. Peygamber'in uygulamalarına dayanılarak belirli zamanlarda veya bazı vesilelerle kılınan ya da kişinin kendi isteğiyle herhangi bir zamanda Allah'a yakınlaşmak ve sevap kazanmak amacıyla kıldığı namazlardır. Bunlar gönüllü olarak kendiliğinden kılındığı için "gönüllü (tatavvu) namazlar veya arzuya bağlı namazlar" olarak da adlandırılır. Teheccüd namazı, kuşluk (duhâ) namazı, istihare namazı, istiska namazı, husûf namazı, küsûf namazı, tahiyyetülmescit, tövbe namazı, evvâbîn namazı, tesbih namazı, ihrama giriş namazı, yolculuğa çıkış ve yolculuktan dönüş namazı, hacet namazı, abdest ve gusülden sonra namaz regaib türünden nafile namazlardır. İslam geleneğinde sünnet namazlar, özellikle vakit namazlarının öncesinde sonrasında kılınan sünnet namazlar, farz namazlara hazırlayıcı ve onları koruyucu ibadetler olarak değerlendirilmiştir. Bu namazlar Hz. Peygamber'e bağlı olmanın bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu namazların mümkün oldukça kılınmasına özen gösterilmelidir.

Teravih Namazı: Teravih namazı ramazan ayına mahsus bir namazdır. Yatsı namazının vaktinde, vitirden önce ve yirmi rekât olarak kılınır. Teravih namazının her dört rekâtının sonunda bir süre oturularak istirahat edildiği için bu dört rekâta bir "terviha" adı verilmiştir. Terviha, nefsi dinlendirmek, rahatlatmak gibi anlamlara gelir. Peygamberimiz Müslümanları teravih namazını kılmaya teşvik buyurmuşlardır: *"Her kim ramazanda faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek teravih namazı kılarsa, onun geçmiş günahları bağışlanır."*[21]

Teravih namazı ramazan ayında kılınan sünnet bir namazdır.

21 Buhârî, "İman", 37.

Teravih namazı, müekked sünnettir. Teravih namazı tek başına kılınabilmekle birlikte cemaatle kılınması daha faziletlidir. Teravih namazını, her iki rekâtta bir selam vermek suretiyle kılınabildiği gibi dört rekâtta bir selam vererek kılmak da mümkündür. İki rekâtta bir selam verildiği takdirde, bu namaz akşam namazının sünneti gibi; dört rekâtta bir selam verilmesi hâlinde, ikindi namazının sünneti gibi kılınır. Teravih vaktin sünneti olduğu için hasta ve yolcu gibi mazeretleri sebebiyle oruç tutmakla yükümlü olmayanlar için de bu namazı kılmak sünnettir. Yatsı namazının kılınmasının ardından mescide gelen kişi, önce yatsı namazını kılar, daha sonra teravih namazını kılmaya başlar. Eksik kalan rekâtları ya imamla birlikte vitir namazını bitirdikten sonra kılar veya önce teravihten kılamadığı eksik kalan kısımları tamamlar, daha sonra vitir namazını kılar.

Teravih Namazı

Teravih namazını ilk olarak Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) bir ramazan gecesi ashabı ile birlikte kılmışlardır. Ertesi gün duyulunca cemaat artmış yine teravih namazı beraber kılınmıştı. Üçüncü gece cemaat daha da çoğalmış yine Resûlullah hanesinden çıkıp teravih namazını ashabıyla kılmışlar ancak dördüncü gece cemaat mescide sığmayacak derecede çoğalınca Peygamberimiz yalnız yatsı namazını kıldırarak hanesine çekilmiş, teravih namazı için çıkmamış ve sabah namazına kadar bekleyen cemaata namazdan sonra: "Teravih için beklediğinizi biliyordum fakat üzerinize farz olur da edasından aciz kalırsınız diye korktum." buyurmuştur. O günden sonra herkes teravih namazını evinde veya mescitte kendi kendine kılmaya devam etmiştir. Hz. Ömer devlet başkanlığı sırasında teravih namazı kılmadaki dağınıklığı görmüş, bunu önlemek için cemaati bir imam arkasında toplamanın daha hoş olacağını arkadaşlarına söylemiş ve ashabın ileri gelen hafızlarından U'bey İbn-i Kâ'b'ı imam tayin ederek teravih namazının cemaatle kılınmasını başlatmıştır. Hz. Ömer halkın dinî bir vecd ile namaz kıldıklarını görünce; "Bu ne güzel bir âdet oldu." diye sevincini belirtmiştir.

Buhârî, Salâtü't-terâvîh, 2; Müslim, Salâtü'l-müsâfîrîn, 178.

Tahiyyetülmescit

"Tahiyyetülmescit", mescidin Rabb'ine selam vermek, ona tazimde bulunmak demektir. Ziyaret, eğitim, öğretim gibi bir maksatla bir mescide giren Müslüman'ın, mescidde Rabb'ine tazimde bulunmak üzere iki rekât nafile namaz kılması müstehaptır. Bu namazın mescide girip oturmadan kılınması daha faziletlidir. Bir mescide herhangi bir namazı kılmak veya farz namazı cemaatle kılmak niyetiyle girmek de tahiyyetülmescit yerine geçer.

Evvabin Namazı

Evvab, işlediği bir günahtan hemen tövbe ve istiğfar eden demektir. "Evvabin namazı" ise tövbe edip Allah'a sığınanların namazı anlamına gelir. Altı rekatlık bir namaz olan evvabin namazı, tek selamla kılınabileceği gibi üç selamla da kılınabilir.

Kuşluk (Duhâ) Namazı

Güneş doğup kerahet vakti çıktıktan sonra Güneş tepe noktasına gelinceye kadar iki, dört, sekiz veya on iki rekât namaz kılmak müstehaptır. Bu, Peygamberimiz'in fiili ile sabittir. Kuşluk namazının sekiz rekât kılınması daha faziletlidir.

Kuşluk namazı güneş doğduktan sonra kılınan sünnet bir namazdır.

Teheccüd Namazı

Yatsı namazının ardından bir süre uyuduktan sonra kalkılıp kılınan namaza, "teheccüd namazı" denir. Teheccüd namazının en azı iki, en çoğu sekiz rekâttır. Her iki rekâtta bir selam verilmesi daha faziletlidir.

Hacet Namazı

Ahirete veya dünyaya ait bir ihtiyacı bulunan kişi, yatsı namazından sonra iki veya dört rekât namaz kılar, ardından da bir dua yaparak ihtiyaç duyduğu işin meydana gelmesi için Allah'tan niyazda bulunur. Hacet namazının ilk rekâtında Fatiha'dan sonra üç defa "Ayete'l-kürsi", diğer rekâtlarda Fatiha'dan sonra birer defa İhlas ve Muavvizeteyn (Felak ve Nâs) sûreleri okunur.

Yağmur (İstiskâ) Namazı

Kuraklık olduğu zaman Müslümanlar, yağmur duasına çıkar, Yüce Allah'tan yağmur yağdırmasını niyaz ederler. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, cuma namazını kıldıran imamın, cuma namazı gibi açıktan iki rekât namaz kıldırması menduptur. Namazın ardından bir hutbe okur. Yağmur duasına üç gün çıkılması müstehaptır. İmamın üzerindeki ceket veya hırkasını ters çevirip giymesi de sünnettir.

Kandil Gecelerinde Namaz

Kültürümüzde Mevlid, Regâib, Berat ve Miraç Kandili gecelerinde minareler kandillerle donatılırdı. Halk arasında bu gecelerin "kandil geceleri" şeklinde isimlendirilmesi yaygınlık kazanmıştır. Kandil gecelerine mahsus bir namaz bulunmamaktadır. Müslümanlar bu geceleri evlerinde veya camilerde namaz kılarak, vaaz dinleyerek, Kur'an okuyarak, dua ve istiğfarda bulunarak, fakirlere yardım ederek, yakınlarının ve din kardeşlerinin gönlünü alarak değerlendirebilirler.

İstihare Namazı

İstihare, bir şeyin hayırlısını istemek demektir. İstihare namazı; kararsız kalınan mubah işlerde, hayırlı olanı belirlemek üzere manevi bir işarete nail olmak için kılınan iki rekâtlık bir namazdır.

İstihare Duası

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَاَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ
وَاَسْاَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَاِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ
وَلاَ اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ. اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ
هَذَا اْلأَمْرَ خَيْرٌ لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ اَمْرِى اَوْ
قَالَ عَاجِلِ اَمْرِى وَآجِلِهِ فَاقْدِرْهُ لِى وَيَسِّرْهُ لِى ثُمَّ بَارِكْ
لِى فِيهِ وَاِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا اْلاَمْرَ شَرٌّ لِى فِى دِينِى
وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ اَمْرِى اَوْ قَالَ فِى عَاجِلِ اَمْرِى وَآجِلِهِ
فَاصْرِفْهُ عَنِّى وَاصْرِفْنِى عَنْهُ وَاقْدِرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ
ثُمَّ اَرْضِنِى بِهِ.

"Ey Allahım! Sen bildiğin için, senden hakkımda hayırlısını bana bildirmeni dilerim. Ve gücün yettiği için, senden güç ve takat isterim. Hayra ermemi, senin büyük fazl ve kereminden niyaz eylerim. Senin her şeye gücün yeter. Benim ise gücüm yetmez. Sen her şeyi bilirsin, ben bilemem. Sen gayb âlemini de bilirsin. Ey Allahım! Sen bilirsin, eğer bu iş, benim dinim, yaşayışım, işimin sonucu, dünya ve ahiretim hakkında hayırlı ise bunu bana nasip ve müyesser eyle. Sonra bunda benim için feyiz ve bereket meydana getir. Ve eğer bu iş, benim dinim, yaşayışım, işimin sonucu, dünya ve ahiretim hakkında benim için bir şer varsa, bunu benden çevir; beni de bundan çevir. Benim için gönlümde bir meyil bırakma ve benim için hayır nerede ise onu müyesser kıl, sonra da beni bu takdir edilen hayır ile hoşnut kıl."

(Buhârî, Teheccüd, 25; Tirmizî, Vitr, 15.)

Güneş ve Ay Tutulması (Küsûf ve Husûf) Namazı

Ay tutulduğu zaman evde tek başına iki veya dört rekât namaz kılmak menduptur

Güneş tutulmasına "küsûf", ay tutulmasına ise "husûf" denir. Güneş tutulduğu zaman cuma namazını kıldıran imam, ezansız ve kâmetsiz iki rekât namaz kıldırır. Ebu Hanife'ye göre, kıraati sessizce, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise açıktan yapar. İmam, namazın ardından dua okur ve cemaat de "amin" der. Bu namaz, camilerde kılınacağı gibi açık alanda da kılınabilir. Ebu Hanife'ye göre, küsûf namazında hutbe okunmaz. İmam Şâfiî'ye göre ise hutbe okunması müstehaptır.

Peygamberimiz'in oğlu İbrahim bir buçuk yaşında iken vefat etti. Onun vefat ettiği gün Güneş tutulmuştu. İnsanlar, masum çocuğun vefatından dolayı Güneşin tutulduğunu zannetmişlerdi. Bunun üzerine Peygamberimiz, şöyle bir konuşma yapmıştır: *"Güneş ve ay, Allah'ın varlığını gösteren ayetlerdir. Hiç bir kimsenin ne ölmesinden ne de hayat bulmasından dolayı tutulmazlar. Böyle bir tutulma durumu gördüğünüz zaman, ay ve Güneş tutulması sona erinceye kadar namaz kılın ve Allah'a dua edin."*[22] Ay tutulduğu zaman evde tek başına iki veya dört rekât namaz kılmak menduptur. İmam Şâfiî'ye göre bu namaz cemaatle kılınır.

22 Buhârî, Küsûf, 1.

اَللَّاهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلاَ أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اَللَّاهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاقْدِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدِرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ.